

den utförliga

Fritänkaren

Nr. 110 Oktober 2002

Tionde årgångens nummer 9

Innehåll :

Årets Bokmässan (med bl.a. Noam Chomsky)	2
Mera stöd för Francis Bacon som Shakespeare	7
François Couperin	8
Kommentar till Vivaldi	9
Månadens filmer (bl.a. "Gosford Park" och "Last Orders")	9
Kalender, september 2002	11
Festresan, del 16: Italienskt påskkaos	12
Hälsoresan, del 11	14
Den teatraliska resan till Epidauros, del 5 : Grekisk vändpunkt	16
Lyckliga möten i Ladakh, del 2 : Johannes och Ali.	18
Den definitiva Ladakhresan, del 12	19
Hårda bandage i Himalaya, del 19 : Avslutning	21
Världens ledande skurkstaters brott mot mänskligheten	23

Fritänkaren är en unik kulturtidskrift som på ett personligt sätt förmedlar filmupplevelser och kunskap i musik och litteratur jämte reseskildringar från främst medelhavsländerna och Himalaya med oförglömliga möten med andra folk, mentaliteter och unika personligheter, samtidigt som den genom utforskningar i politik och religion försöker pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer. Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagens viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktören står för alla artiklar som ej är signerade.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumerations: 200 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 25 Euro)

Tvåårsprenumerations : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 26.9.2002

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - *Letnany* 124

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress:

<http://hem.fyristorg.com/aurelio/>

e-post-adress: lanciai@hem.utfors.se

Rapport från Bokmässan - ett ural seminarier.

Årets bok- och biblioteksmässa i Göteborg slog som vanligt alla rekord med 108,000 besökare och utställningar från 35 länder med betoning av Finland, som representerades av bl.a. 70 författare på minst två språk. Ett annat stort utrymme gavs åt 'Journal 2002', en jättelik projektmonter med 197 samverkande tidskrifter från hela världen, som bjöd på bl.a. 69 intressanta och upplysande seminarier. Några av dessa kunde dokumenteras. Här kan vi inte dokumentera alla, men för den som vill läsa mera kan hänvisas till nätsidan <<http://www.journal2002.org>>. Klicka på *Forum*.

Inledningsföreläsningen om "*Yttrandefriheten och marknaden*" av Bok- och Bibliotek belyste det fria ordets problematik: det används mest till kommersiellt missbruk, främst på nätet. Detta det fria ordets idealiska tummelplats domineras helt av kommersialism och pornografi, och det är ingenting man kan göra åt saken. Medan biblioteken ger bokmarknaden ypperligt svängrum genom god information och lättillgänglighet är förhållandet det motsatta när det gäller tidskrifter, som knappast finns tillgängliga alls ens på nätet. Alla böcker på alla bibliotek finns noggrant registrerade och är därmed tillgängliga, medan kulturtidskrifterna mest för en tillvaro i ingenmansland. Att ta hand om dem alla är en övermänsklig uppgift för biblioteken, men det står helt klart att mera skulle kunna göras för dem än vad som görs. Att det sker en förbättring på området är desto mera angeläget då kulturtidskrifterna med sina specialinriktningar utgör en oundgänglig tillgång både informationsmässigt och kulturellt.

Författaren, översättaren och redaktören Jonas Ellerström improviserade en djärv intervju över ämnet "*Tjuugo år med tidskrifter*" med Erik Fylkesson, exkommunalpolitiker, exredaktör för ett antal tidskrifter genom åren och nu kvalificerad poet. Ibland var Erik helt ställd inför oväntade frågor, och detta var väl seminariets charm: ingenting var förberett, ingenting var fixat i förväg som på TV, utan hela samtalen var fullständigt spontant. Erik var förkrossande gravallvarlig och tänkte djupt inför varje fråga, som om han preparerat sig extra noga med mer än bara förberedelser. Intressantast var Jonas sista fråga, där han frågade Erik vad tidskriftsverksamheten hade betytt för hans författarskap. Erik begrundade frågan länge och väl innan han vågade besvara den, men svaret blev desto mera tacknämligt. Han menade, att tidskriftsverksamheten hade varit en omistligt näringsrik mylla för hans författarskap, och det kan man ju förstå. Många menar, att författarskap börjar med journalistik, genom den kommer man verkligheten som närmast inpå livet, och ingenting kan vara mera utvecklande för en flitig penna. Det finns många exempel på detta, om kanske inte rentav de flesta goda författare är just sådana exempel. Kort sagt, kulturtidskriften är oundgänglig som jordmån för hela det litterära livet.

Problemet med att så få bibliotek accepterat statens anbud att prenumerera gratis på fem tidskrifter ventilerades ingående av *Föreningen för Sveriges Kulturtidskrifter*. I Skåne accepterade endast 13 av 33 bibliotek anbudet, i Närke endast 4 av 12. Beror det på bibliotekens slentrian, på att det är jobbigt att sköta tidskrifter, eller på något annat? Biblioteken får alltså en lista på föreslagna tidskrifter av staten, av vilka biblioteken då får välja ut fem. I början nappade många bibliotek på detta, men sedan har entusiasmen svalnat. Frågan är hur man ska entusiasmera biblioteken för detta behjärtansvärda projekt igen. Hela seminariet videofilmades och finns tillgängligt på nätet.

Alba, Epigon och Yelah presenterade temat "*Webbtidningen - kulturpest i finrummet?*" i en animerad paneldiskussion med fyra röster. Yelahs redaktion stod för de intressantaste argumenten, då han menade, att webbtidningars journalister ofta överträffade etablerade tidningars förmågor inte bara genom snabbhet utan även genom kvalificerad proffsighet. Inte bara snabbheten ger webbtidningen många fördelar framför papperstidningen, utan papperstidningen ställer också besvärligare krav på form och felfrihet, dess journalister måste tänka nogare efter på vad de skriver, då de press-etiska kraven på dem ställs högre, medan en webbjournalists frihet egentligen är obegränsad, även om även han måste ta hänsyn till press-etiska normer. Även om Yelahs redaktion inte direkt menade att webbtidningen överträffade och kunde slå ut papperstidningen, så stod den dock på minst samma nivå, då dess praktiska fördelar vägde upp papperstidningens högre kvaliteter.

Efter panelen diskuterades det hur man skulle definiera en tidning som var både papperstidning och webbtidning. Albas redaktion menade att webbupplagan i så fall måste kunna presentera mera material än pappersupplagan, om det skulle vara någon mening med webbupplagan som komplement.

Afghanistan-Nytt presenterade sig genom en väl genomförd intervju av den i Sverige sedan 15 år boende och utbildade Sakina Sofar, som på ett briljant sätt åskådliggjorde situationen i Afghanistan idag. Talibanerna är borta, Amerikas krig för att bomba ut dem genomfördes med framgång, men ett halvår efter kriget fortsätter Amerika att bomba civila i Afghanistan och det utan anledning och utan att vare sig Afghanistan eller Amerika tjänar på det. Visserligen befriades Afghanistan från talibanerna, men den nya regimen är tyvärr inte mycket bättre, då den upprätthålls med våld genom nordalliansens i städerna allestädes närvarande beväpnade soldater. Kvinnoförtrycket upphävdes i och med befrielsen, men gradvis har det kommit tillbaka, så att man nu i Kabul återigen ser 99% av alla kvinnor i heltäckande svarta svepningar, *burkhas*, medan de som vågar visa ansiktet betraktas med hotfullt förakt. Gradvis återvänder den totala mansdiktaturen genom att kvinnorna steg för steg återigen tvingas tillbaka i samhället: nyligen avskedades den enda kvinnliga ministern.

Dock är utvecklingen inte enbart negativ. Afghanistan-Kommitténs fantastiska verksamhet belystes, då 240,000 afghanska barn ges möjlighet till utbildning genom den, men det behövs mera insatser. Tiomiljardbelopp utlovades i Tokyo till återuppbyggnad och skolbyggen som aldrig har utbetalats. Det viktigaste för Afghanistan för framtiden är att kvinnorna ges möjlighet till utbildning. Sakina Sofar är själv dataingenjör och ser fram emot den dag då hon kan återvända till Afghanistan för att ge afghanska kvinnor den utbildning de behöver. Och det är i högsta grad angeläget att den utveckling som nu går bakåt, som om talibanerna aldrig försvunnit, och som genom amerikanernas meningslösa terrorbombningar dessutom uppmuntras och håller folket kvar i ett järngrepp av fruktan, vänds i motsatt och konstruktiv riktning igen, så att män kan gå ut på fälten och plöja och skörda, så att barn kan gå till skolan, och så att kvinnor kan gå och hämta vatten utan att riskera att bli bombade av amerikanska bombplan på vägen.

Kinarapport presenterade sig genom ett så okontroversiellt program som möjligt: ren kultur i form av en enmansminiföreställning av Pekingoperan företrädd av Bai Tao, som på ett mästertligt sätt genom små åtbörder och ett precisionskroppsspråk utan like framställde en hel roman med fjärilar och guldfiskar och hårresande spöken och allt: han var till och med fullständigt övertygande som lik. Föreställningen var kort och intensiv, den episka romanen gick på några minuter, men det är just Pekingoperans konst: att med minsta tänkbara medel med största precision skildra så stora sammanhang som möjligt. Som sådan är denna konstform unik i hela världen,

och det finns ingenting annat som kommer i närheten av den. Möjligen skulle det i så fall vara Marcel Marceau och Charlie Chaplin.

Noam Chomskys lilla seminarium i stora konferenssalen präglades av fin ironi och underfundig humor. Han börjar ju bli till åren kommen och vinner därmed allt större distans till problemen med den kombinerade supermakten och skurkstaten USA. Han berättade *off-hand*, att han redan 1962, när Kennedy kungjorde oförsonligt kallt krig mot Castros Cuba och även proklamerade nödvändigheten av ett mera utvecklat krig i Sydvietnam, inlett sin kritik mot USA men då bara kunnat ventilera denna på hemlig ort, till exempel i kyrkor, och ej inför större sällskap än tre personer. Först 1966, när kriget i Vietnam eskalerade till orimliga proportioner, kunde man börja demonstrera öppet mot saken.

Han berättade vidare, att saken med att genom krig och våld ingripa mot skurkstaters utbredda terror inte var någon nyhet, utan det hade genomförts två gånger redan under 1970-talet, första gången när militärt våld insattes för att bereda vägen till självständighet för Bangla Desh i frigörelsen från Pakistan, och andra gången när Vietnam grep till militärt våld för att avsluta Pol Pot-regimen i Kambodja, vars terror då hade kulminerat. Båda gångerna hade USA varit emot dessa militäringripanden, då både Pakistan och Pol Pots Kambodja då hade varit USA:s allierade.

Chomsky är ju lingvist till professionen, så ord och dess betydelser är hans starka sida, som han kommer långt med. Han belyste bland annat, att definitionen på "terrorism" är oanvändbar i politiska sammanhang, då denna överensstämmer exakt med definitionen på anti-terrorism - definitionsmässigt är de samma sak. Han belyste även, att Castros Cuba varit stämplad som terroriststat ända sedan Castro tog makten i januari 1959, medan diktatorn Battistas terroriststat före det aldrig varit stämplad som sådan.

Många sådana intressanta klurigheter presenterade den gode Chomsky med trött och sliten men ändå vital stämma, och hans avslutning var som ett mycket lämpligt preludium till hans stora föreläsning på söndag i Scandinavium: han berättade, att attacken mot Twin Towers den elfte september mest varit en så formidabel chock för USA, därför att sådana attacker var det inte meningen att andra länder skulle göra mot USA, utan meningen var att bara USA vid behov skulle få göra sådana attacker mot andra länder.

Tidningen "Axess" tog upp det ambitiösa ämnet Sydasien, alltså den politiska problematiken kring Indien, Pakistan, Kashmir och Kina med fokusering av kärnvapen-upprustningen i området. Sten Widmalm intervjuades med anledning av sin bok "*Kashmir in Comparative Perspective*" men verkade helt fixerad vid kärnvapenproblematiken, om han dock även belyste den demokratiska utvecklingen i det indiska samhället med dess naturliga pluralism som dess starkaste sida. Kashmir, menade han, var världens mest kritiska konfliktfokus, och om det blir krig (igen, som så många gånger förut,) kommer det att centreras kring Kashmir. Tendensen är att USA och Indien håller ihop å ena sidan och Pakistan med Kina å den andra. Indien är militärt lika överlägset Pakistan som Kina är det mot Indien. I denna komplicerade problematik tog Sten Widmalm inte alls upp problemen med Tibet, som inte nämndes med ett ord. Medan Pakistans ambition är att med kärnvapen kunna nå hela Indien, så är Indiens ambition att därmed kunna nå hela Kina. Emellertid förefaller denna kärnvapenproblematik något krystad, då det knappast är troligt att kärnvapen någonsin kommer att användas mellan dessa makter, då Pakistans diktator Musharraf bestämt sagt ifrån att han aldrig kommer att använda kärnvapen först, och då ingen av de andra är angelägna om att göra det heller. Även USA är angeläget om att Pakistan står på god fot med supermakten, och

USA:s diplomatiska inblandning i våras satte bestämt stopp för vidare upptrappning av det pågående ordkriget. Konflikterna mellan ärkefienderna Indien och Pakistan kommer troligen att fortsätta begränsa sig till korta konventionella krig, som de har gjort ända sedan 1947. Ej heller belystes Kinas inre problem med ett ord, där det ju pågår världshistoriens mest omfattande folkvandring av 150 miljoner utarmade kinesiska bönder på marsch mot städerna för att där få jobb, vilket de inte ens fått något löfte om. Sten Widmalm verkade ha specialiserat sig helt på Indien, vars utomordentliga utvecklingsmöjligheter med långt pågående demokratiska reformer han belyste med en experts omfattande sakkunnighet.

Horace Engdahl från *Svenska Akademin* hade kommit ner enkom för att få den stora äran att överlämna priset för årets bästa tidskrift till tjejtidningen *Bang*, en av landets få konsekvent ideologiska tidskrifter, vars outtröttliga ideologi är ren feminism. Tidskriftens intressantaste styrka är dess enorma uppbåd av medarbetande krafter, det nämndes 86 medarbetare och 42 bildkonstnärer, som tillsammans gör denna tidskrift till en alltid lika spännande läsning genom sina ständiga överraskningar. Med så många bidragande krafter löper en sådan tidning knappast någon risk att inte ständigt kunna förnya sig, och den blir aldrig tråkig, om dock kvalitén kan skifta från det bästa till det sämsta med alla variationsmöjligheter där emellan..

Fyra intressanta auktoriteter samtalade om ämnet "*Tidskriftsarkiv på Internet*" under överseende av Statens Kulturråd. Två av dem var gamla redaktörer, en av dem, Leif Nylén, från en sedan 1964 nedlagd kulturtidskrift som då hette *Rondo* och hade en livstid på fyra år. Så här långt efteråt finns nu möjligheten att finna denna på nätet jämte tillbehör, alltså gamla opublicerade artiklar och historiska brev till redaktionen från intressanta källor. Naturligtvis var mycket material försvunnet för gott genom *force majeure*, såsom källaröversvämningar, flyttningar, frånfällen, redaktionsförskingringar med mera sådant. Nu arbetar man alltså på att bereda plats på nätet för bevarande även av från scenen för länge sedan försvunna tidskrifter, och vital verksamhet och uppbackning för detta projekt förekom även från Malmö-Lund genom Claes Göran Holmström. Den andre gamle redaktören *Torbjörn Schmidt* hade varit mera noggrann med bevarandet av samtliga dokument och till och med alla olika korrektur-läsningresultat. Hans tidskrift *Lyrikvännen* lever fortfarande, och hans ordentlighetsexempel har säkert underlättat för tidskriften att överleva inte bara musealt på nätet.

Verksamheten är ännu i sin linda, ännu kan man inte besöka vilken gammal nedlagd tidskrift som helst på nätet, men projektet har en löftesrik framtid.

Noam Chomskys stora föreläsning i Scandinavium inför 3700 åhörare organiserad av Ordfront är det största jippo som Göteborgs Bokmessa någonsin genomfört under sina 18 år. Dessutom var det första gången Chomsky kom tillbaka till Sverige på 33 år, och när han senast var här 1969 startade Ordfront sin verksamhet.

Den 74-årige professorn har en mycket blygsam och försynt framtoning, och själv menar han sig som föreläsare vara urusel, både tråkig och torr. Han är i själva verket just en sådan professor vars föreläsningar man lätt somnar till, då han är fullständigt odramatisk. Emellertid väger han sina ord väl, och han säger aldrig något oövertänt eller något oförnuftigt. Allt vad han säger grundar sig på fakta, och han är alltid genast beredd att belägga i klartext vad han säger. Man kan alltså lita på honom, och det är det mest dominerande och kvardröjande intryck han ger: han är vederhäftig.

Denna hans andra och större föreläsning på Bokmässan i år var inte lika rolig och intressant som den första, fastän han inte heller upprepade sig det minsta. Det enda han upprepade från sin fredagsföreläsning var sin glädje över hur världen gått framåt sedan 60-talet: då dröjde det fyra år efter president Kennedys proklamation

av Vietnamkriget innan man började gå ut och demonstrera, medan man numera börjar demonstrera innan ett krig bryter ut. Detta, menade Chomsky, var det klaraste tecknet på att världen sedan 60-talet trots allt gått framåt.

Det kanske mest välgörande med Chomskys mission är väl att han representerar något så unikt som amerikansk självkritik. Den normala amerikanska översittarattityd som man vant sig vid sedan andra världskriget är, när de efter Twin Towers-attacken undrar vad det är för fel på araberna medan den tanken aldrig kan falla dem in att något kan vara fel med Amerikas politik. Chomsky är ett prov på just den så ytterst välbehövliga amerikanska självkritik som man alltid har saknat i alla amerikanska sammanhang. Han inte bara vågar ifrågasätta hela den amerikanska utrikespolitiken sedan förra seklets början, när USA invaderade Filippinerna, utan han lägger ut i klartext alla Amerikas brott mot mänskligheten sedan dess. Till dessa hör inte bara angreppet på Vietnam med bomber och napalm mot civilbefolkningen utan även andra liknande attacker, om inte direkta så indirekta genom generösa vapenleveranser, i Nicaragua, Tunisien, Libyen och ett antal andra länder, utom att Amerika gav sitt fulla stöd till Israel 1982 när 20,000 libaneser i södra Libanon strök med, nästan alla civila, för att inte tala om alla dess andra stöd till etablerade skurkstater såsom Irak före 1990, Pakistans olika militärdiktaturer, Kina med dess systematiska och ständigt fortskridande etniska rensningar i Tibet och Öst-Turkestan, etcetera, etcetera. Listan är nästan oöverskådlig och utgör en imponerande katalog.

Emellertid var den intressantaste delen av hans föreläsning publikens frågor efteråt, vilka han med sedvanligt ordentligt tillmötesgående besvarade så utförligt att han till slut måste avbrytas varje gång. På frågan om EU:s möjlighet att påverka Amerikas politik svarade han, att EU med sin djupare historiska bakgrund, med sin gedignare civilisation och större folkmängd och till stora delar med sin mycket bättre organisation, särskilt beträffande socialpolitik och välfärd, där Amerika är ett U-land, så kunde Europa knappast påverka USA med vapeninsatser, medan det däremot mycket väl kunde påverka USA rent civilt genom framför allt organiserade opinionsyttringar. Man är mera medveten i Europa än i USA om vad som händer, vilket också ger Europa ett civilt ansvar som kanske är det högsta i världen. På denna punkt uttryckte han en viss optimism: här finns möjligheter och en nödvändighet för Europa att påverka.

Men den största faran inte bara med USA utan för hela världen, vilket hot utgjorde motiveringen för professorn att vara så pass aktiv som han är med outtröttligt arbete och föreläsningar över hela världen trots sin framskridna ålder, ansåg han vara Amerikas nonchalerande av alla internationella avtal för att satsa på massförstörelsevapen i rymden. Han varnade oss och sade, att när Amerika talar om försvarspolitik så menar det aggressionspolitik. Därmed stämplade han indirekt president Bush som världens största säkerhetsrisk. Han belyste här den inkonsekvensen i Amerikas utrikespolitik, att medan Amerika kräver att länder som Irak skall skrota alla sina förstörelsevapen, så borde ju alla andra skurkstater, som USA, Kina, Ryssland m.fl, också skrota sina massförstörelsevapen, vilka länder ju har mycket mer astronomiska förråd av sådana än Irak. Men en sådan tanke tycks varken falla USA, Ryssland eller Kina i sinnet det minsta.

Hans hopp stod till vanliga människor, sådana som han menade att kom till Bokmässan och kom för att lyssna till honom, och som ville begripa vad de ansvariga världspolitikerna egentligen inte själva begriper. Han trodde på demokratins möjligheter trots allt; så trots sina mycket och nästan alltför realistiska och pessimistiska scenarion måste man ändå beteckna honom som en optimist.

Han spelar därmed något av samma roll som humanisterna under Renässansen gjorde innan reformationen gjorde sin lutherska urspårning. Renässansens humanister med män som Sir Thomas More och Erasmus av Rotterdam i spetsen var

högt respekterade och högt utbildade män som alla furstar lyssnade till och gärna, varför de fick ett påtagligt konstruktivt inflytande över hela renässansens världsutveckling fram till ungefär 1520. En sådan kraft är jag också böjd att karakterisera en professor Noam Chomsky som. De kan inte lyckas med alla sina goda idéer, men de gör ett gott försök, vilket det är värt att ta vara på och föra vidare.

Göteborgs Shakespearesymposium i maj 2002, del 4:

Mera stöd för Francis Bacon som Shakespeare.

1) Francis Bacon jämfördes med den portugisiska diktaren Fernando Pessoa, som hemligen använde sig av ett antal pseudonymer för att uttrycka sig skriftligt. I slutet av sin levnads bana och kort före sin död avslöjade han sina pseudonymer och blev därigenom postumt erkänd. Bacon avslöjade aldrig sina pseudonymer utan tog dem med sig i graven. Några av dem kan ha varit Marlowe, Lyly, Shakespeare, Spenser och andra, och han kan även ha lånat Ben Jonsons namn.

2) "Gesta Grayorum", "The Shepherd's Calender", "Colin Clouts" och andra berömda anonyma verk (tillskrivna Spenser och andra) attribuerades här till Bacon, som förespråkaren menade att bedrev en skrivstuga med ett antal engagerade sekreterare såsom Nashe bland de främsta bland andra teateragenter och -tjänare som Shakespeare.

3) "Kärt besvär förgäves" med dess intima inblick i hovet i Navarra tillskrev talaren Bacon under dennes år i Frankrike på 1570-talet såsom ett självbiografiskt verk, särskilt beträffande kärleksepisoden i vilken Jack inte får sin Jill, liksom Bacon inte fick den vackra Marguerite Valois ('The Lady of the Glen'), sedermera gift med Henrik IV av Navarra. Även Ofelia-episoden kan härledas till Bacons ungdom i Frankrike, där han hade sin olyckliga kungliga kärleksaffär. En medlem av publiken ställde en fråga angående parodieringen av Richard Lloyd genom karaktären Holofernes i pjäsen. Talaren hävdade att det fanns bevis för att Bacon varit i Navarra men inte för att han haft något med Richard Lloyd att göra.

4) Bacon presenterades som oäkta son till drottning Elisabet och earlen av Essex som hans halvbror, en annan oäkta son till drottning Elisabet, som Bacon var den förste att benämna 'Gloriana'.

5) Det finns bara en samtida illustration till "Venus och Adonis". Den påträffades inte i Stratford utan i St. Albans, i Bacons hemstad och inte långt från hans hem, en fresk i tavernan "The White Hart".

6) Bacons märkliga uppträdande i purpur på sitt bröllop gavs en förklaring. Endast kungligheter hade lov att uppträda i purpur, och om någon av lägre rang gjorde det riskerade han därmed livet. När Jakob Stuart ärvde tronen föreslog honom Bacon en överenskommelse på villkoret att Englands "dolda" poeter skulle lämnas i fred. Man har antagit att innebörden var, att Bacon såsom oäkta son till drottning Elisabet skulle avstå från alla rättigheter till tronen på det villkoret att han skulle få fortsätta skriva vilka skådespel han ville och få göra fritt bruk av yttrandefrihet och samvetsfrihet. Jakob gick med på detta på ett annat villkor: att Bacons skulle gifta sig med en dam av lägre rang, så att han aldrig skulle kunna ärva tronen. Bacon godtog villkoret, men gifte sig klädd i purpur.

7) Det var allmänt bekant under Bacons livstid att han hemligen producerade skådespel under olika antagna namn och andras namn, vilket bevisas av titelsidan till "*Cryptomenytices et Cryptographiae*" av Gustavus Selenus 1624.

8) Det största inflytandet på Shakespeares sonettstil utövades av den franske poeten Étienne Jodelle, som bara publicerade en av sina sex volymer, vilken Bacon studerade i Frankrike under 1570-talet.

9) I Bacons hemliga anteckningsbok "Promus", som inte upptäcktes förrän under senare hälften av 1800-talet, förekommer ett antal Shakespearecitater ur pjäser som ännu inte hade skrivits när "Promus" skrevs ner 1594-96.

10) Karaktären Ariel i "Stormen" kan bara ha hämtats ur arbetet "*Steganographiae*" som drottningens astrolog John Dee ägde ett unikt exemplar av. Bacon var ofta gäst i John Dees hus innan det brann ner. Även Oxford och Derby var gäster hos John Dee men efter branden.

11) Ben Jonson klagade över att bli litterärt bestulen på idéer innan han själv hade hunnit realisera dem. Ingen annan kan ha stulit idéer från Jonson utom Bacon, som Jonson senare flyttade in hos och berömde inofficiellt för att överträffa nivån av Greklands och Roms diktkonst. Idéer som Bacon kan ha stulit från Jonson och gjort något av kan då ha exempelvis ha varit "Volpone" och andra dramer som utgavs i Jonsons namn.

12) I Ben Jonsons produktion kan man skilja mellan två olika författarstilar, den ena krystad och besvärlig, den andra lättflytande och behaglig. Den senare är givetvis Bacons medan den förra är Jonsons egen.

13) Intrigen i "Kung Lear", som ändrats mycket från originalversionen "Kung Leir", bygger på fallet Sir Brian Annesley, en trogen kunglig undersåte, som hans äldre döttrar försökte få omyndigförklarad för att komma över hans egendomar, medan endast den yngsta dottern pläderade för sin fader. Rättsfallet Sir Brian Annesley kan bara ha varit bekant för Bacon av Shakespearekandidaterna, eftersom han var den enda juristen av dem i London, där fallet prövades. (Se Fritänkaren nr 100.)

Dessa är bara några av punkterna som anfördes av Anders Ekman som stöd för Bacon-teorin. Hans viktigaste punkt är dock påpekandet av nödvändigheten av att, även om Bacon kan bevisas vara diktaren, man undviker fällan av den personkult som etablerandet av Shakespeare som diktaren har inneburit. Det är bättre att vara osäker på vem som var Shakespeare än att ha någon etablerad och dogmatisk personkult. Detta instämmer vi fullständigt i. Vi återkommer till mera om Bacon senare i samband med Marlowefallet. I nästa nummer går vi in på Oxfordfallet.

François Couperin.

Han är kanske den av alla franska kompositörer som haft det största och längstgående inflytandet på andra kompositörer av alla tider. Ändå komponerade han i stort sett bara för klaver och orgel. Bach studerade honom innerligt, Debussy och Ravel avgudade honom, Richard Strauss komponerade pastischer till hans ära, och Brahms ägnade 17 år av sitt liv åt att medverka till en noggrann publicering av hans samlade verk. Ändå vet man nästan ingenting om honom. Han var samtida men något äldre än Vivaldi, Händel och Bach, han dyrkade Arcangelo Corelli, och man vet att han brevväxlade mycket, bland annat just med Bach, och ändå har inget av hans brev kunnat bevaras. Merparten av hans brevsamling lär sedermera ha använts som skyddspapper till syltburkar.

Han förde en mycket blygsam tillvaro och sökte aldrig själv tjänst vid hovet, fastän det var där alla musiker samlades. Liksom Bach och Scarlatti tillhörde Couperin en gedigen musikersläkt som varit etablerade som musiker sedan slutet av 1500-talet och skulle förbli så till mitten av 1800-talet. De flesta var organister, men vår François Couperin, kallad "*le grand*", 'den store', gjorde sig mest bemärkt som klavermästare, och han ansågs överglänsa alla andra både som exekutör och pedagog. Han innehade dock samma kantorstjänst i samma kyrka, Saint Gervais, som de flesta i hans familj alltid hade haft och låtit gå i arv. Han lämnade aldrig Frankrike och knappast ens Paristrakten. I sin livsgärning och sitt levnadssätt med

sin blygsamma och försiktiga framtoning påminner han som personlighet därmed väldigt mycket om César Franck, den störste franske organisten.

Desto större var Couperins integritet av hans rykte att döma. Det var inget fel på hans självkänsla och rättskänsla, och det klassiska porträttet av honom utstrålar en inre tillförsikt och säkerhet utan skavanker parad med en alert vakenhet som antyder en sprittande spiritualitet. Det är just sådan Couperins musik är. Den är oerhört spirituellt och känslig samtidigt som den är formfulländad och fullständigt ren men framför allt melodiös. Detta är Couperins specialitet: det är han som i Frankrikes musik inför det lyriskt melodiska elementet, som sedan dess utmärkt allt det bästa inom fransk musik ända fram till chansongen och vår tids utsöktaste franska örhängen. Han är så rent musikalisk att han nästan inte kan komponera något utan att det blir oemotståndligt melodiskt. Inte konstigt att Bach försökte apa efter honom utan att lyckas och att han förblir dyrkad av alla organister och klaverspecialister ännu idag. Han är den renaste på området, och utan hans föredöme vore framför allt Chopin otänkbar.

Kommentar till Vivaldi

Vivaldi har beskyllts för att ha komponerat samma konsert 400 gånger, men säger man så har man aldrig gett Vivaldi en riktig chans. Rent matematiskt och formellt på pappret och till konstruktionen påminner alla hans 409 konserter om varandra, men när man ser dem på pappret hör man inte hur de låter. Det unika med Vivaldis musik är dess perfekt melodiska och harmoniska renhet. Han är alltid ljus, vilket ingen av hans samtida är ens tillnärmelsevis. Förvisso kunde Bach och Händel komponera skickliga fugor och var de mera slängda i kontrapunkt och kunde de prestera maffigare körpampigheter, men i motsats till dessa är Vivaldi aldrig tung eller torr och förblir han alltid behaglig. Det är alltid en underbar avkoppling att lyssna till Vivaldi just för hans makalösa renhets skull i den harmoniska uppbyggnaden. Om Vivaldi bara kunde komponera samma konsert om och om igen hela tiden, så kan man säga det samma om Bachs kantater, som man lätt somnar till, och om Händels oratorier, som alla påminner om Messias. Man kan också säga det om Beethoven, som alltid drar till med samma storslägga i sina pompösa överdrifter, och om Mozart, som alltid är lika lättsinnig, och om Chopin, som alltid låter som vatten, för att inte tala om Bruckners oändliga symfoniers enfald eller Mahlers astronomiskt uppförstorade banaliteter. Kort sagt, säger man så om någon kompositör alls så säger man det bara för att slippa besväret att studera honom, och då kan man lika gärna vara utan honom - och då vet man inte vad man missar.

Månadens filmer

Den tvivelsutan bästa filmen som går nu är "*Gosford Park*" regisserad av Robert Altman, en underbar blandning av thriller och idyll med en nostalgisk tribut till Ivor Novello, Londonkompositören och musikalregissören, vars musik bärs fram i en höjdpunkt just när den oväntade mordscenen inträffar. Atmosfären erinrar egentligen mest om Wodehouse: allt tilldrar sig på ett mycket excentriskt herresäte ute på landet, där allsköns oförutsägbara original träffas, som alla har motiv till det mord på deras värd som inträffar. Ingen misstänker emellertid tjänarstaben, och där finns den verkliga komplotten. Helen Mirren är makalös som Mrs Wilson, den perfekta tjänarinnan, både veteranerna Derek Jacobi och Alan Bates gör oförglömliga betjäntroller, Maggie Smith och Kristin Scott Thomas som mor och dotter i den härskande familjen bär upp föreställningen från ovan, och charmören Jeremy

Northam gör en trovärdig gestaltning av Novello själv i sin glans dagar på 30-talet. Det är emellertid själva intrigen som tar priset. Den är mästertligt spunnen kring alla dessa karaktärer, som var och en har sin egen historia att berätta och sitt eget bittra öde att bära, som bara illustreras genom antydningar. Andra viktiga roller bärs upp av Charles Dance, Richard Grant och Stephen Fry som den inkompetenta kommissarien, som är som klippt och skuren att inte lösa detta fall, som ej heller förtjänar någon närmare lösning: skurken har redan fått sin lön.

En liknande komposition men med en helt annan karaktär har "*Sista beställningen*", en pub-historia från London om askan i en gravurna och dess sista färd till havet med många pubbesök på vägen. Det är den avlidnes tre vänner, hans son och hans änka som står för föreställningen, mycket vanliga människor alla fem. Den avlidne huvudpersonen gestaltad av Michael Caine har bara varit slaktare, hans son gjorde uppror mot fadern och blev bilhandlare efter att familjen bara varit slaktare i flera generationer, och änkan (återigen en makalös Helen Mirren) besöker en efterbliven dotter på sjukhuset varje vecka. Även vännerna är tämligen solkiga: en stökig exboxare (den praktfulle David Hemmings, som gjorde Sir Mordred i "Camelot" för 40 år sedan,) en begravningsentreprenör (Tom Courtenay) och Bob Hoskins som fixar allt med att spela på hästar. Filmen är en väv av återblickar som skickligt bildar en överväldigande enhet av ren humanitet. Fred Schepiri har gjort filmen som både dess producent, författare och regissör, ett namn som jag aldrig har sett förut. Det förekommer nästan ingen musik i filmen, men den behövs inte, ty det mänskliga samspelet med dess oerhört skiftande växlingar från andra världskriget till 1989 håller en fullt upptagen hela tiden. Det gäller att hänga med. Även J.J. Feild, som spelar den unge blivande slaktaren, gör en minnesvärd rollprestation, så att man hoppas på att få se mer av honom.

Bland de engelska filmerna bör även ihågkommas Agnieszka Hollands filmatisering av Henry James "*Washington Square*" med Jennifer Jason Leigh i kanske sitt livs roll som den innerliga arvtagerskan i förtvivlad dragkamp mellan sin charmige friare och sin omänskliga far. Som i alla Hollands filmer är regin mer än övertygande med tyngdpunkt på en praktfullt verklighetstrogen scenografi. Jag vet ingen som kan göra vackrare filmer.

Roligare var Kirk Jones burleska irländska komedi "*Waking Ned*" om en gubbe långt bortom obygden på västra Irland som vinner högsta vinsten på lotto och dör av salighet. Hur byn sedan ska gå till väga för att rädda pengarna åt närmast sörjande, dvs. hela byn, då den avlidne saknar släkt, är vad filmen handlar om. Där finns alla ingredienser och till och med en fullständigt fasaväckande häxa, som även hon får vad hon förtjänar och det genom högst oväntade och ofrivilliga ingripanden.

En annan skröna var den av kritikerna så utskällda "*The Thirteenth Warrior*" med Antonio Banderas som malplacerad muslim bland en hopar bråkiga vikingar. Romanen av Michael Crichton bygger på det äldsta vikingaeposet "*Beowulf*" och tilldrar sig alltså i Skandinavien, så att till och med Sven Wollter får vara med som gammal hest rosslande och förpinad stamhövding. Med alla sina överdrifter är filmen inte dålig utan för en gångs skull en bländande uppvisning av vad man kan göra av gamla vikingahävder om man har tillgång till Hollywoods möjligheter att förverkliga de vildaste fantasier.

Ännu mer fantastisk var dock den gamla klassiska "*Den fantastiska resan*" från 1966, där en ubåt krymper ner till en mikrobs storlek för att kunna injiceras i en berömd forskares kropp som fått en propp i hjärnan. Teamet ombord är bland andra Raquel Welch (sexbomben med kurvorna) och Donald Pleasance som psykopat (en roll som han nästan alltid fått spela, då han gör det så bra,) vilket ju bara det garanterar en festlig tillställning. Som mest tillspetsad blir den när de hamnar i örat på patienten och en sköterska bortom operationsbordet tappar en sax på golvet, vilket resulterar i formidabla katastrofer för de tre hjärnkirurgerna inne i örat.

Richard Fleisher som gjorde denna film bör ej förväxlas med Franklin Shaffner, som gjorde "*Bostonstryparen*" med Tony Curtis i huvudrollen några år senare och med Henry Fonda som poliskommissarien. Även denna är en klassiker. Den lyckliga och harmoniska familjefadern Tony Curtis med två små bedårande barn har aldrig gjort en bättre rollprestation sedan "Kedjan" med Sidney Poitier. Den oskyldige rörmokaren som stryper sina klienter är den klassiska schizofrenikern, där den ena personligheten, som är normal, inte är medveten om vad den andra gör, som är helt utan kontroll. Liksom publiken frågar sig läkarna och poliserna hur en sådan människa fungerar, och regissören försöker formulera ett svar, som naturligtvis måste bli otillfredsställande. Emellertid är det en bragd att alls försöka formulera det, och han kommer åtminstone en bit på väg. En psykologisk thriller för djupingar.

Lika sensationell och spektakulär och fortfarande brännande aktuell är den svartvita "*The Day the Earth Stood Still*" av Robert Wise (West Side Story, Sound of Music) från 1951 om en marsian som kommer till jorden för att ge den en läxa för sin ansvarslöshet med atomvapenkapprustningen. Läxan går hem, men den mest betydande rollen bärs fram av Sam Jaffe som en ansvarskännande och samvetsöm vetenskapsman, som ej utan undermening givits drag av en Einstein.

Mera av en skröna, men en sann sådan, var den isländska "*Djävulsön*" om bostadslösa i Reykjavik, som flyttar in i en övergiven amerikansk bas utanför staden. Filmen bygger på romanen med samma namn av Einar Kárason men skiljer sig mycket från boken, där Baddi först i slutet reser till Amerika och blir helt Elvisfördärvad, medan filmen handlar mest om bara detta. Dock kompletterar de båda varandra och har båda sina förtjänster om dock mycket olika sådana.

Roligast var dock den gamla klassiska "*Ratataa*", den bästa Knäppuppfilmerna, regisserad av Hasse Ekman 1956 som själv spelar med i skurkrollen men står sig slätt med all sin odrägliga överlägsenhet mot pajasarna Povel Ramel och Martin Ljung med deras moatjéer den förtjusande Gunwer Bergqvist och den vackra Yvonne Lombard. Yngve Gamlin var med om manuset och uppträder som den professionelle vodka-inmundigaren samt fantomdirigenten Olja Schlaskokovitj, som dock är helt oskyldig till den kalabalik som uppstår i orkestern vid uruppförandet av Staffan Stolles magnifika pianokonsert. Roligast är dock rififi-scenen, när Ljung och Ramel ska göra inbrott hos Hasse Ekman och bland annat råkar ut för ett galande gökur, som de får svårt med att tysta ner. Många roliga pastischer förekommer i filmen. Man känner igen (utom Jules Dassins "*Rififi*") även Clouzots formidabla "*Fruktans lön*", och den spanska duellscenen är som en profetia av vad Sergio Leone med tiden skulle producera med sina epokgörande spaghettwesterns....

Till följd av Bokmässans överraskande platskrävande både i tid och resultat måste vi tyvärr uppskjuta Ahasverus ännu en gång till nästa nummer.

Kalender, oktober 2002.

3 : Videon fyller 50 år.

- Irak firar 70 år som självständig stat.

6 : Britt Ekland, gift Sellers, 60 år.

- 75 år sedan den första ljudfilmen ("*The Jazz Singer*") hade premiär.

9 : Robert Shaw 75 år, brittisk hårdkokt skådespelare, den andra Bondskurken.

- Uganda firar 40 år som självständig stat.

10 : Oklahoma fyller 200 år.

11 : 40 år sedan Andra Vatikankonciliet inleddes.

12 : Ralph Vaughan Williams fyller 130 år, av många betraktad som den främsta brittiska tonsättaren.

- 13 : Paul Simon 60 år, den första hälften av Simon & Garfunkel.
 - 30 år sedan den uruguayanska flygkatastrofen i Anderna, som några överlevde i nästan tre månader, förevigad både som roman (av Piers Paul Read) och film (se Fritänkaren nr 8).
- 14 : Roger Moore 75 år.
- 15 : Amnesty International fyller 40 år.
- 18 : Heinrich von Kleist 225 år.
 - George C. Scott (från bl.a. "Doktor Strangelove" och "Patton") 75 år.
- 19 : 15 år sedan "Svarta Måndagen" på Wall Street, som sänkte börsen djupare än 1929.
 - Samma dag dog den framstående cellisten Jacqueline du Pré.
- 21 : Sir Georg Solti skulle ha fyllt 90.
- 22 : Joan Fontaine 85 år, från bl.a. "Rebecca" och "Brev från en okänd kvinna".
 - 40 år sedan Cubakrisen började.
- 23 : Staden Natanya i Israel fyller 75 år.
 - 60 år sedan slaget vid El Alamein inleddes, vändpunkten i andra världskriget.
- 25 : Julia Roberts fyller 35 år. (Vem trodde inte hon var äldre?)
- 26 : Bob Hoskins 60 år, (aktuell i "Sista beställningen").
- 27 : Jean-Pierre Cassel 70 år, jämte Jean-Paul Belmondo Frankrikes mesta charmör på film.
 - Sylvia Plath skulle ha fyllt 70 år.

Festresan, del 16: Italienskt påskkaos.

Tåget blev inte försenat. Det var kanske det enda tåget i hela Italien som inte blev det denna skärtorsdag då 20 miljoner italienare stressade iväg upp och ner genom hela den italienska stöveln kors och tvärs; men i Rom var allting kaos. Man kom knappt av tåget på grund av trängseln i tåget och på perrongerna. I tunnelbanan var det ännu värre. Jag förlorade snabbt all kontakt med min trevlige reskamrat från Uruguay (den ende från Uruguay jag någonsin haft till reskamrat) och lyckades efter många om och men få plats som sill i Roms tunnelbanas värsta rusningstid klockan 7 på morgonen.

Det gällde att hinna hem till Paolo innan han begav sig till jobbet, men det var fullständigt ogörligt. Jag hade dock turen att möta honom i backen. Saken var klar, och dagen var räddad.

Hos Paolo bodde en ung journalist från Hamburg som inackordent, en mycket trevlig lyktstolpe av holländsk börd som just antagit en anställning vid National Geographic, en av världens mest kvalitativa tidskrifter. Han var hjärtligheten själv och bjöd på en kalasfrukost som vi intog ute på balkongen medan Rom bågnade under trycket av vårsolen i dess fullaste kraft. Jag hade mött våren igår i Genua, och Rom bekräftade den: nu fanns det ingen återvändo mera. I Bulgarien hade träden stått nakna trots värmen, Turkiet hade varit iskallt, Grekland regnigt och snöigt, Sicilien svinkallt trots den underbara solen, och Verona hade bara bjudit på en grön vinter. Först i Genua öppnade våren sina dörrar för mig, och i Rom stod de äntligen på vid gavel.

Som traditionen krävde begav man sig i vanlig ordning ner till Peterskyrkan, där trängseln som sig bör denna Långfredag 13 april 2001 var obönhörlig och förfärlig. För första gången greps man inför allt folket och trängseln där inne i denna världens största kyrka av klaustrofobi, och det var rena befrielsen att komma ut därifrån. Som kontrast besöktes Pantheon, Roms enda återstående intakta tempel från romartiden under kejsar Hadrianus (död år 136), där trängseln knappast var mindre, men ändå finner jag detta tempelrum mera svindlande och befriande än hela Peterskyrkan.

Naturligtvis är Peterskyrkan makalös i sin astronomiska pampighet och prakt, men Pantheontemplet för en närmare himlen i en intimare befrielse. Det är något med dess arkitektur som är fullständigt trollbindande. Det uppfördes som ett tempel till alla gudar och alla religioner, och ännu idag markeras ingången av en skylt som på latin bestämt förkunnar, att vem som helst är i templet välkommen att tillbedja vem som helst och till att framföra sina böner för både levande och döda. Där inne ligger Rafael begravd, och hans grav har alltid färsk blommor. De första italienska kungarna (från 1800-talet) ligger där också, men deras gravar väcker egendomligt nog ingen respekt eller andakt alls. I stället dras ens blick ovillkorligt till kupolens öppna hål mitt i taket, genom vilket själen vill flyga för att finna sin gemenskap med hela universum. Templet är arkitektoniskt den mest genialiska kultbyggnad jag vet, och Peterskyrkans tunga katolicism glöms lätt inför Pantheons befriande pantheism.

Det var meningen att vi till kvällen skulle delta i påvens Via Crucis i Colosseum, men därav blev intet, ty det blev bara fest i stället. Vi hamnade på en sylta vid Via Luca della Robbia strax bakom Cestiuspyramiden och den protestantiska kyrkogården med Keats och Shelleys och en viss Goethes gravar, Paolo var på sitt allra bästa humör och agerade den fullfjädrade komedianten, Annie var som vanligt både mycket road, skärpt och kunnig, medan den nya medlemmen i klubben, vår unge tyske journalist, som talade utmärkt flytande både italienska och engelska (då han haft turen att få bo och arbeta 6 månader i Bologna och studerat en hel del Shakespeare) hedrade sällskapet med sin utomordentliga käckhet. Det var något med hans typ och ansikte som frapperade mig. Var hade jag sett det förut? Så slog det mig - det var ju Al Gore! Samma höga resning, samma ädla men distansierade hederlighet och samma uppriktighet till sätt och utseende. Det slog mig när han, som alla hederliga och nyktert seende politiska analytiker, fullständigt sågade president Bush som en hycklande odåga som lurat sig fram till makten med sin fars och sin brors hjälp. Paolo i sin tur var mest upprörd över att halva amerikanska folket faktiskt hade röstat på Bush - det var för både Paolo och vår nye vän inseglet på Amerikas omognad och brist på demokratisk kompetens.

Komedin nådde sin höjdpunkt när vi diskuterade italienska idiomatiska uttryck och någon citerade uttrycket "*la madre dei cretini é sempre incinta*", 'idioternas mamma är alltid i välsignat tillstånd', vilket har sin svenska motsvarighet i 'den siste idioten är inte född än'. Men Paolo protesterade mot uttryckets italienska form, då han hävdade att ingen mor kunde hållas ansvarig för om hennes barn blev idioter, och att, om de blev det, det i så fall var på barnens-idioternas eget ansvar. Debatten tog livlig fart och nådde höga höjder, och hela restaurangen följde med i dessa tokroliga diskussioner. Annie som kvinna hävdade dock bestämt att allt var på moderns ansvar - om hon verkligen menade allvar med detta eller ej är en helt annan sak.

Vi måste bryta upp då jag måste hinna med tåget. På Termini (Roms centralstation) var allting kaos som vanligt. Mitt tåg skulle dela sig i Bologna, där halva tåget skulle till Milano och andra halvan till Bolzano via Verona. Naturligtvis hamnade hälften av alla passagerare i fel tåghalva, så det blev ett rysligt ommöblerande i tåget hela natten. Jag hade turen att hamna i en kupé med två peruaner och tre sicilianare. Två av de senare (från Siracusa) bjöd på mat, medan peruanerna gärna talade tyska med mig, så det blev som en direkt fortsättning på kvällsfesten, där vi trakterat både italienska, svenska, engelska och tyska om vartannat. Det kunde inte bli bättre, men någon sömn blev det ju inte tal om i detta överfulla tåg med ständigt ommöblerande passagerare som ständigt ramlade över varandra, ett betydande antal denna långfredagskväll naturligtvis påstrukna. Kulmen nåddes när tre indiska passagerare (som av allt att döma inte kunde italienska) insisterade på att få besätta de två sista tomma platserna innerst i vår kupé. De var inte alls småväxta, som indier normalt är, och hade dessutom skrymmande bagage, så att man plötsligt var som förflyttad till Indien. När de

äntligen lyckats etablera sig visade det sig att de skulle till Milano. Indisk ommöblering av en indisk familj på tre stora opraktiska personer med mycket bagage följde som en extra vidlyftig såpopera.

Man kom fram till ett iskallt Verona klockan 5 på morgonen belägrat av ett skandinaviskt vinterklimat. Våren tycktes ha gått förlorad på vägen, och man var fullständigt förstörd och i trasor efter det hårda Romkapitlet med dess påföljande natt utan sömn i Italiens mest förvirrade kaoståg mitt i årets värsta trafikrusning natten före påskafton. Det värsta av resan var över.

(forts. i nästa nummer.)

Hälsoresan, del 11.

Förlåt nu att jag måste kritisera EU, men det hör ju liksom till när man har möjlighet att närmare skärskåda hela Europa att även tillkalla någon uppmärksamhet på dess mindre lysande sidor.

Dessa är inte minst framträdande i Grekland. Redan i Tyskland konstaterade jag att allt var första klass med inget utrymme för något annat. Detta kallar socialdemokrater för socialdemokrati, men den betänkliga konsekvensen av att slopa andra och tredje klass och förtränga och omöjliggöra deras existens är, att de även blir uteslutna från den enda första klass som blir kvar i ett elitsamhälle utan överseende med fattigdom. Denna trend är dominerande och skräckinjagande i hela Europa.

Ett symptom är att fler och fler inte har råd att leva i Europa. De reser till länder som Indien och Thailand, där de kan leva billigt och där de hoppas på beständigt uppehållstillstånd. Det säger sig självt att många av dem slutar som mänskliga vrak i en eller annan form som har förlorat sina rötter.

Vad är det för ett samhälle som gör det omöjligt för sina samhällsmedlemmar att klara sig om de inte ger hela sin tid till enbart arbete så att de inte får någon tid över att leva? De flesta anslöt sig till EU för att de trodde det skulle löna sig, att livet skulle bli billigare, och så vidare. Det blev tvärtom. Den hysteriska standard-uppskrivningen enligt tyskt-amerikanskt mönster har gjort livet inom EU dyrare och svårare för det stora flertalet.

Fler och fler finner det omöjligt att leva inom EU då EU sparat ur genom sin egen ambition och girighet. Det hade inte behövt gå så. EU var bara bra före EMU. Och den stora frågan är: kan denna betänkliga utveckling vändas i konstruktiv riktning, eller måste det bli värre?

Skräckscenariot vore ett genomgående första-klass-samhälle med en lavinartat växande billig slavarbetarbefolkning i form av illegala invandrare från främst muslimska länder. En sådan trend har ständigt blivit allt starkare ända sedan EU konsoliderades genom Tysklands återförening 1990, och den trenden och utvecklingen är allt annat än sund.

Denna trend måste tyvärr även affektera det dagliga livet. Som resenär i Grekland märker man det bland annat på de utdöende billiga restaurangerna och vandrarhemmen. Det räcker med att en årligen återkommande inspektör med direktiv från EU hamnar i en gammaldags trevlig restaurang och noterar vissa bristfälligheter i köket och säger: "Det här och det här måste åtgärdas." Han har sina direktiv, han har betalt för att sköta sitt jobb, och han gör bara sin plikt, tror han. Men resultatet av hans utlåtande är, att restaurangen inte har råd att åtgärda vad han föreskrivit, således inte får fortsatt licens och måste stänga.

I stället kommer det upp dyra hotell, hamburgerbarer för skräpmat, "*fast food*", världens ohälsosammaste mat som folk under stress sätter i sig för att tillfälligt

åtgärda sina hungerkänslor, medan allt gammalt försvinner och ersätts av en dagsländeskräpkultur med det tillfälliga konsumtionssamhällets kortsiktiga behov som enda inriktning. Detta är baksidan av EU.

Förr kunde man i Grekland år efter år gå till sin stamrestaurang och vara säker på att den alltid var likadan, alltid träffa samma kyparkompis och alltid kunna äta sig tillfredsställd för ett billigt pris. Detta försvinner mer och mer i Grekland, och det är EU:s fel. I stället för grekisk traditionell vardagskultur möts man mer och mer av en steriliserad första-klass-standardisering efter tyskt mönster enligt tysk ordning, där lakan för natten på ett vandrarhem kostar 150 drakmer extra, allt för att göra resenären och gästen sur.

Bland mina medresenärer i Grekland visade kanadensarna den bästa energin. Ett par, far och son, kutade omkring med mig i Delfi, hade varit vid Kap Sounion och åkte nästa dag ut till Aegina. De bodde på mitt ställe, och jag blev god vän med dem, särskilt med den unge sonen, som fått sin bil stulen och därför tänkte leva billigt ett halvår först i Grekland och sedan i Indien, dit han skulle komma som nybörjare, varför han var tacksam och glad för alla tips han kunde få av mig. Ett annat hurtigt kanadensiskt par dök upp bland alla somalier, bulgarer och makedonier på mitt vandrarhem i Patras.

Där träffade jag också min skotske vän målaren från i våras. Vi hade en nöjsam eftermiddag tillsammans i det 36-gradiga vädret, i vilket man ändå inte kunde göra någonting, och talade hjärtligt illa om hela världen och EU. Vi såg båda fram med fasa emot Eurokonverteringen i hela Europa vid årsslutet. "Alla ser fram emot det med stora förväntningar," sade han, "men alla kommer att förlora på det. Det är alltid så: alla penningväxlingar måste innebära förluster. Och sedan när det är gjort blir alla besvikna och arga, medan det inte finns någon möjlighet att vända tillbaka." Även Afghanistankrisen, menade han, kunde bara leda till skada för hela världen. Han visste att berätta att USA redan inlett bombningar mot civila mål i Afghanistan. "Ryssarna var där i tio år," sade han, "och det enda de vann på kuppen var resultatet av överdriven rysk roulette."

Vi kom fram till, att det enda stället i världen man fortfarande kunde bege sig till och vara viss om att där finna frihet och oanade möjligheter, var Sibirien. Han berättade, att de där nyligen någonstans bortom all ära och redlighet hade funnit ett av alla myndigheter för länge sedan bortglömt mentalsjukhus. Alla läkare och vårdare var spårlöst försvunna sedan ingen vet när medan bara patienterna fanns kvar, fullständigt bortglömda och vansinniga hela bunten: hela civilisationen i ett nötskal.

Det var bara 36 grader i Patras medan det hade varit 40 i Athen, men nu började äntligen svalkande vindar blåsa från väster. Min infektion hade troligen helt varit en följd av den extremt överhettade väderleken, de sista dagarna i Athen hade jag varit helt stukad, medan det började bli bättre nu med de svalare fläktarna. Min morgon i Patras hade jag kunnat tvätta bort allt var ur såret och för första gången på fyra dagar kunnat gå obehindrat igen, så det gick i rätt riktning.

Kaféet i busstationen var helt fördärvat efter renoveringen. Den fantastiska trivseln och charmen där var helt bortsoptad med införandet av EU-standarderna, och priserna var därefter: man kunde aldrig ta sig en kopp kaffe där mera. Förr fick man alltid ett glas vatten med det goda billiga kaffet. Inget vatten mera, och kaffet, serverat i standardiserad plastmugg, smakade pyton.

Det enda som lönar sig är oföränderlighet. Med en stabil oföränderlighet som bas kan man utveckla och bygga upp vad som helst. Den minsta förändring måste innebära rubbning och kris. Den kan vara övergående, men den kan också ha bestående skadliga effekter. Det vet man aldrig innan, och därför är all förändring ett risktagande. Vanligen blir resultatet av en förändring mer negativt än positivt, varför

man just därför försvarar den med dess positiva resultat och förtränger det negativa. Därigenom kan världen ständigt förändras till det sämre - med några få positiva förbättringar på vägen. Dessa har ensidigt framhållits av historien, medan de bestående ruinerna av det förflutna alltid skall vittna om den högre sanningen, att det inte behövde ha gått så.

(forts. i nästa nummer.)

Den teatraliska resan till Epidauros, del 5 : Grekisk vändpunkt.

"Det mest tragiska med Israel-Palestina-konflikten är att den reducerar människovärdet både för palestinierna och israelerna. Genom alla dessa föraktliga självmordsbombare, som tvingar Israel till att sätta in tanks och gå bröstgänges till väga utan att beakta oskyldiga offer, bringas israelerna till ett allmänt människoförakt mot alla utom mot sig själva, de rättrogna som vet att de har rätt, och som det är en självklar sak för alla rättänkande människor att ta parti för, enligt israelerna. Därför måste alla som inte gör det ha fel och vara föraktliga och framför allt då alla palestinier, vilkas liv och värde i israelernas ögon blir föga högre än hundars. Genom att palestinierna sålunda förvägras det lilla människovärde de har blir de ännu mer desperata och dödsföraktande och accelererar de självmordsbombningen, då deras liv ju ändå redan är värdelösa. Sålunda blir den onda cirkeln ständigt allt ondare.

Och ingenting går mera emot judens innersta mentalitet och hjärta; som det bokfolk de är uppfostras de naturligt till att iakttaga ett högt människovärde hos både andra och sig själva. Det kan nästan kallas syftet med all boklig bildning. Inga har bidragit högre till höjningen av människovärdet än Homeros och Shakespeare och därefter Dante och Bibelns författare. Man kan nästan därför kalla boklig bildning och förhållandet till litteraturen som människovärdets kriterium. Ju högre böcker, kunskap och bildning värdesätts, desto högre värdesätts även människor. Där man förskjuter böcker och bränner dem, där börjar man snart, som Heinrich Heine sade, att även bränna levande människor. Därför är de huvudansvariga för människovärdets försämring i världen genom historien alltid religionerna och ideologierna, som genom inkquisitioner och etablerade myndigheter motarbetat och förföljt det fria ordet och tankefriheten för att i stället bränna kättare på bål och sätta självtänkande individer i koncentrationsläger; medan människovärdets förespråkare, utvecklare och främjare alltid har varit enskilda individer, som Homeros, Dante och Shakespeare."

Doktor Sandys problematik låg på det högre humanistiska planet på en internationell nivå, men Athen hade minsann händerna fulla med sina lokala problem, och de var inte roliga. Sedan jag kom till Grekland första gången för 12 år sedan hade jag tyvärr tvingats bevittna en ständig utveckling till det sämre i synnerhet socialt. Det mänskliga livet hade drastiskt försämrats. Då hade alla haft råd med allt, men nu hade ingen råd med något, knappast ens med mat, då den blivit för dyr. Restauranger hade blivit alltmer sällsynta och för det mesta ersatts med *junk food* hamburgerbarer med sämsta tänkbara mat, som ungdomen hade råd med men som var mera giftig än närande och fullkomligt smaklös. Då maten hade blivit så dyr hade ingen råd längre att hålla restaurang eller gå på restaurang utom gamla enstöringar, som knorrade över priserna och förlorade aptiten och lusten att äta genom hålen i plånboken. I Göteborg kan man som jämförelse få en dagens rätt med bröd, sallad och kaffe för under 50-lappen, men i Athen kostar samma sak minst 10 Euro, alltså det dubbla. Naturligtvis försvinner därför den ena efter den andra av de gamla trivsamma restaurangerna med genuin miljö medan de nya ersättande skräpmatbarerna bara blir kortlivade.

Den centrala torgparken Exarchia bestod förut av bara restauranger där man fick god mat till överkomliga priser. Nu finns inte en enda restaurang kvar. Alla (100%) har försvunnit. Och det var Athens berömdaste inneplats bland ungdomar och avantgardister för trivsel och god mat.

För att ta en paus i den omänskliga misären i Athen gjorde jag en utflykt till Epidauros. Tåget gick halv 8 på morgonen, ett extra långsamt lokaltåg med två vagnar, och vad råkar man inte ut för om inte en av dessa korrumperade konduktörer som utnyttjar sin ställning till att plocka extra pengar från "dumma turister" som inte har vett att göra motstånd. Han hade fräckheten att kräva supplement för detta extra långsamma lokaltåg. Hans ursäkt var: "Det är inget supplement till Argos, men till Nauplion är det." Nauplion ligger två mil från Argos. Jag skällde ut honom.

"Ni försöker bara luras. Bara Inter City-tåg kräver supplement. Det här är ett extra långsamt lokaltåg. Ni är korrumperad."

Han svarade med en lång ilsken tirad på grekiska som jag inte begrep ett jota av, men han lämnade mig sedan i fred. Mitt enda svar var: "Förbannade skitstövel" på svenska. Både hans och min dag var förstörd.

Men Nauplion var mycket vackert. Då det ligger så nära både Mykene, Argos och Epidauros är det ett idealiskt ställe att använda som bas. Omgivningarna är svindlande vackra, staden är trevlig och pittoresk, och även människorna verkade angenäma. Därifrån tog jag bussen till Epidauros.

Vägen dit är bara tre mil men tar nästan en timme. Man far i det oändliga över kullar och dalar tills man kommer fram till den yttersta av dem helt ute i ödemarken. Det arkeologiska Epidaurosområdet är mycket omfattande, då detta var ett riktigt kultcentrum under Antiken, ungefär som Delfi men av helt annat slag. Epidauros var centrum för Asklepioskulten, läkekonstens gud och Apollons berömdaste son, en annan Prometheusgestalt.

Här har byggts antikens största grekiska teater med plats för 12,000 åskådare och med en aldrig överträffad akustik. Teatern är fortfarande i bruk efter 2500 års nötning och fungerar fortfarande lika bra. Den ger ett närmast svindlande intryck. Det är något med denna teater, med scenen nästan helt omgiven av åhörarläktaren, som skiljer den från andra grekiska teatrar i mer än ett avseende. Det är något helt mirakulöst med dess akustik och arkitektur, som inte går att närmare definiera. De som byggde detta teaterhistoriska mästerverk måste ha varit mycket inspirerade och i arbetet lagt ner all sin själ, och den själen måste ha varit något alldeles speciellt.

Man hade gett sig ut hit på vinst och förlust trots det riskabla vädret. Morgonen i Athen var svinkall, och på tåget under färden regnade det. Men under kortare ögonblick tittade solen fram och värmdes då alldeles förskräckligt. Man hann knappt få av sig jackan och tröjan, så gick solen i moln igen och hotade med nya regn medan det omedelbart blev svinkallt.

Men det värsta var att man sedan satt fast i Epidauros i flera timmar på grund av de dåliga kommunikationerna. Epidauros hade en restaurang med cafeteria, men den var typiskt nog stängd. Så där satt man strandad under hela dagen i Epidauros. Till råga på eländet började det regna, och eftersom restaurangen var stängd fanns det inget tak att ta sin tillflykt under. Till och med både den offentliga herrtoaletten och damtoaletten var båda låsta. Klienter var hänvisade till naturen utan pardon. Jag kunde ju gå i buskarna, men en dam i pinsam belägenhet som förgäves kände på det låsta dörrhandtaget till sin avdelning fann sig inför ett betydligt pinsammare dilemma - i regnet.

Men efter regn kommer solsken, vilket är en regel som aldrig tycks svika. Till slut kom man ändå ombord på en buss tillbaka till Nauplion, och i Nauplion sken solen. Man hade precis tid för att ta sig upp till fästningen på berget och sedan kasta i sig en välbehövlig middag innan tåget skulle gå.

Vad lära vi oss härav? Allt som behövs för att den kulnaste semester skall vändas i triumf är lite solsken. Allt hänger på vädret. Den mest misslyckade fiaskoartade semester i världen kan bli en hur stor succé som helst om bara solen lyckas dominera väderleken, och den mest framgångsrika, festliga och ekonomiskt lönsamma semester i världen kan bli ett enbart dystert minne om det regnar mer än naturligt. Allt hänger på vädret. Pengar, utgifter, motgångar, katastrofer, stölder, jordbävningar m.m. betyder absolut ingenting. Vädret är en resas enda pålitliga slagruta; och ingenting kan vara mera nyckfullt än den.

(forts. i nästa nummer.)

Lyckliga möten i Ladakh, del 2 : Johannes och Ali.

Johannes hade inte förändrats alls, och det första han sade till mig var: "Du har inte förändrats alls," varpå jag följaktligen svarade: "Vi tycks båda ha passerat tröskeln bakom vilken förändringar inte längre är möjliga." Vi är nu båda 50 år gamla.

På mitt förslag gick vi till Dreamland, även om han hade föredragit ett annat ställe, men när det visade sig att vi fick sitta helt ensamma på takterassen (på grund av hettan) var han nöjd.

Han såg genast mitt finger. "Det där ser inte bra ut," sade han. "Det är ingenting mot hur det har sett ut tidigare," sade jag. Eftersom han kände till hela historien behövde vi inte beröra saken vidare.

Han var över lag tillfreds över situationen i Leh. Han menade att turismen hade varit för våldsam förra året, medan nu, då den sjunkit till 20 procent eller mindre allting var lugnare, friare och billigare och folk fick mera tid och anledning att tänka på väsentligheter. "För mycket turism är enbart skadlig för Ladakh. De behöver en jämn stilla rännil av turism för att hålla den levande, som de kan ekonomisera med, men så fort det blir för mycket blir det ekonomisk översvämning, folk får för mycket pengar och blir egoistiska, de börjar motarbeta varandra och sabotera för varandra i konkurrensen, det blir miljöproblem genom nedskräpning, folk glömmer sin ladakhiska livsstil för att i stället bli beroende av ett ytterst nyckfullt penningflöde, som kan ta slut redan i morgon, och det uppstår kriminalitet genom luredrejerier som i hela Indien. Men ironiskt nog är det hinduiska turister som mest för med sig problem hit, inte västerländska, allra minst israeliska.

Ladakh borde vara modellen för hela Indien. Här får muslimerna och kashmirerna bedriva sina verksamheter och sin religion i fred, buddhisterna och ladakhierna har inga problem med att samarbeta med dem, och hinduerna lämnar båda befolkningsgrupperna i fred. Det klokaste Indien kan göra och alltid har gjort med Kashmir och Ladakh är att inte försöka hinduisera dem. Bara om de fortsätter att respektera Ladakhs och Kashmirs egenart kan de fortsätta underhålla situationen och behålla båda länderna. Därför är det en god nyhet att Indiens nye president är muslim. Situationen är motsatsen till den i Kina, där kineserna systematiskt och brutalt försökt sinofiera Tibet och Turkestan. Vi har konfererat här i Asien i tio år nu om Tibet, och ändå är det ännu inte självständigt. Ingenting har vi åstadkommit."

"Det blir tio år först nästa år."

"Nåväl, nästan tio år. Och situationen har bara blivit mera oacceptabel för varje år."

"Hur ser det ut med öppnandet av gränsen mellan Kina och Ladakh?"

"De bara pratar om det men gör ingenting. Kina håller mer och mer på att duka under för sina sociala infektioner, den skenande kapitalismen har medfört en ny omänsklig hänsynslöshet och egoism som gjort att kriminaliteten börjat sprida sig som en löpeld, men det största problemet är de 120 miljonerna lösdrivare från landet

som förlorat sina utkomster genom fördyringen och skatterna. Kinas inre problem blir bara svårare och olösligare hela tiden, varför de är så anmärkningsvärt tysta. De är lika tysta nu som Sovjetunionen var före 1989," sade han menande.

Jag påtalade de senaste statistiska uppgifterna om Sovjetunionens 63 miljoner människors död vållade av regimen mot Kinas bara 35 miljoner och Hitler-Tysklands bara 10 miljoner. "Det är mera i Kina och Tyskland. Glöm inte alla icke-tyskar som tyskarna mördade i kriget. Det borde vara minst 20 miljoner. Kinas offer borde vara minst 43 miljoner, troligen mycket mera, kanske till och med mera än Sovjetunionens, som är den enda av de tre siffrorna som är belagd med någon exakthet."

Vi avnjöt var sin kopp te och fruit curd, medan Lehs brist på buller (i motsats till förra året) inte störde oss det minsta. Han måste sedan bryta upp för att återvända till sina missioner, medan jag uppsökte min gamle vän Ali Rahi.

Ali hör till den bofasta muslimska befolkningen i Ladakh, och hans familj har arbetat här i ett flertal generationer. Han driver ett eget hotell men var i år påfallande pessimistisk. Han såg mörkt på allt och inte bara på framtiden.

"Turisterna kommer inte hit längre på grund av att deras försäkringar inte gäller för Kashmir. Händer det dem något står de utan försäkring. Det beror helt på spänningen mellan Indien och Pakistan utlöst genom terrorattentatet i det indiska parlamentet, och det kommer att ta två-tre år för oss att arbeta oss upp till samma turistnivå som förra året. Om det blir krig kan Ladakh stängas totalt för all turism för 10-15 år framåt. Då blir det sig aldrig likt igen. Något krig blir det inte nu i alla fall. Amerika har blandat sig i och avvärjt vad som kunde ha blivit en nyttig uppgörelse för lång tid framåt, men Amerika har inte återtagit sin bannlysning av Kashmir och Indien som turistland och har skrämt bort turisterna för i år. De kanske återkommer så småningom, men det kommer att ta tid. Den hinduiska och västerländska turismen har dock redan påverkat Ladakh i avgörande riktning, som måste leda till att hela livet i Ladakh förändras radikalt. Om 15 år kommer det att vara oigenkännligt."

Hans pessimism förbryllade mig. Kunde det ha varit 11 september som ställt till det för hans utblick? Han var ju muslim. Han verkade dock samtidigt friskare och mindre sliten än vad jag någonsin upplevat honom tidigare. Vi satt länge och pratade medan han mest utgöt sig över sin mycket sakliga och bistra uppfattning om situationen. Hans utblicks påtagliga ensidighets mörker kunde jag bara förstå mot den tänkbara bakgrunden av att den 11 september måste ha rubbat hans innersta cirklar.

(forts. i nästa nummer.)

Den definitiva Ladakhresan, del 12.

Dalai Lama höll sin berömda föreläsningsserie om tantrisk buddhism i Dharamsala, och mer än 4000 besökare hade flockats till McLeod Ganj. Att komma in i Namgyalklostret och få plats bland så många åhörare var dock ett bestyr, i synnerhet som säkerhetspådraget var omfattande. Ingen släpptes in i Namgyalklostret utan kroppsvisitering. För att alls få åhörarplats måste man skaffa sig ett särskilt ID-kort med två fotografier, (fotograferna i McLeod Ganj hade mycket att göra,) och för att alls förstå någonting måste man skaffa sig en liten radio med hörlurar och få in rätt UKW-station, som utsände simultantolkning på engelska. Att få in rätt station utan störningar var i princip hopplöst, då en annan utsändning med simultantolkning på kinesisk mandarin låg precis intill. Att sitta där bland åhörarna med hörlurar och försöka lyssna till den engelska översättningen med alla plötsliga störningar och med dessutom Dalai Lamas egen röst på tibetanska och den kinesiska översättningen ekande i högtalarna för högsta volym runt omkring var inte särskilt

avkopplande. De som fick mest ut av hans undervisning var de tibetaner som satt närmast de högtalare som ekade ut tibetanska. I princip fick ingen annan ut någonting, men en amerikan lyckades med konststycket att spela in hela den engelska översättningen på kassetband.

Johannes avrådde mig från att söka mig till undervisningen. Jag lyckades spåra upp honom den första morgonen, och vi invigde vår samvaro med några av de droppar whisky jag hade kvar i min flaska tillsammans på mitt rum i Lhasa Guest House medan munkarna i rummet bredvid höll i gång för fullt med sin *puja*.

Han beklagade vädret, som var det sämsta tänkbara. Någon vandring upp till Triund var otänkbar så länge så länge det bara ösregnade. Han förklarade att vädret hade varit strålande och nästan pålitligt innan jag kom, och för min skull beklagade han med mig att jag inte stannat i Ladakh några dagar extra, vilket jag hade kunnat göra, i beaktande av hur snabb och smärtfri resan ner till Dharamsala hade varit. I stället för att planera långa vandringar inskränkte vi oss till att koncentrera oss på litterära övningar som exempelvis det gemensamma fullbordandet av romanen om Beatrice Ravenscroft.

Därigenom kom vi naturligtvis mest att tala om Ladakh. Jag hade ju träffat Helena Norberg-Hodge igen, och han var mycket intresserad av att få veta min mening om henne. Helt troskyldigt förklarade jag min fullständiga uppskattning och förståelse för henne, väl medveten om att hon samtidigt var kontroversiell och kritiserad och inte helt väl sedd överallt i Ladakh.

"Jag delar din uppfattning fullständigt," sade han. "Helena är en av dessa få och unika personer som inser vikten av och vågar slå vakt om vad jag skulle vilja kalla livets fundamentalaste värden. Hon representerar den enda fundamentalism som jag skulle kunna kalla universell och acceptera. Det är ju faktiskt bara bönderna som försörjer hela världen, och därför borde bönderna med deras kunskap och rätta jordbruksskicklighet beskyddas mer än någon annan folkklass på jorden. Det är hennes utgångsläge: insikten om betydelsen av människans direktkontakt och arbete med jorden som viktigare än någonting annat av vad människan gör. Från det utgångsläget har hon sedan formulerat sin ekologiska jordnära filosofi och missionsverksamhet med starka ideella rörelser för sol- och vindenergi, tibetansk medicin och annat sådant. Och det kan faktiskt vara den enda rätta vägen för hela mänskligheten och framtiden. Hon är inte behaglig för alla, men hon har fullkomligt rätt."

Johannes främsta bekymmer var annars situationen i Kashmir, och han var bara undantagsvis i Dharamsala. Dalai Lama hade fått åtskilliga ögonbryn att lyfta sig och många lättstötta politiker att vakna till i Indien med att plädera för folket i Kashmir och deras rätt till demokrati och frihet - ett ytterst känsligt kapitel. En månad hade gått, och stormen hade inte lagt sig ännu efter Dalai Lamas uttalande.

Då han som vanligt var fullt upptagen med allt möjligt på en gång lämnade han mig åt mitt öde till kvällningen. I stället fann jag mina vänner och kolleger från Ladakh, danskan Trine, som jag delat en natt med i Yangthang, Eric och Tinka, som jag haft sällskap med på bussen från Leh till Manali och som kommit till Dharamsala samtidigt som jag, samt Stuart, en ung buddhist. Alla dessa senare tre var från London, och man var ordentligt som hemma tillsammans med dem.

Vi hade en oförliknelig Ladakh-avskedsafton tillsammans, ty även Trine skulle ta sig ner till Delhi följande dag. Vi intog vår avskedsmiddag på restaurang Norling med massor av öl och satt där från 7 till 11 medan vi naturligtvis mest bara frossade i våra gemensamma Ladakhupplevelser.

Vid bordet intill satt en annan engelsman som varit i Sverige och där erfarit den oförglömligt smärtsamma upplevelsen att få sin cykel stulen i Malmö efter att ha cyklat upp genom hela Europa. Han visade sig vara en stor skämtare och hade ett antal "bushismer" på lager som jag jämförde och parerade med liknande autentiska historier om det politiska fyllot Ahti Karjalainen från Finland, Sovjetunionens

kandidat till posten som Finlands president efter att Kekkonen blivit alltför senil för att kunna fortsätta vara det längre. Jag hade aldrig skrattat så mycket under hela resan som nu under vårt utbyte av inblickar i den politiska verklighetens löjligaste sidor.

Avslutning i nästa nummer.

Hårda bandage i Himalaya, del 19 : Hårda bandage.

Indira Gandhis kantin hade öppnat igen. När jag förra gången lämnade Indien i augusti hade jag för flygledningen särskilt påtalat vikten av att kanten hölls öppen. Nu kunde jag njuta av en präktig avskedsmiddag där och äta mig ordentligt mätt för första gången sedan festen hos Shekhar i Kathmandu för tre dagar sedan och utan att magen protesterade. Jag avslutade med te med en *laddhu* men konstaterade att Delhi *laddhus* saknade det lilla extra som Darjeelings *laddhus* hade.

Ett antal svenskar väntade på att få släppas upp i luften mot Moskva och Stockholm. När vi äntligen släpptes in för incheckning möttes man av chockbeskedet: vårt plan skulle försenas på grund av en teknisk omställning. Flygtiden skulle bli tre timmar senare, alltså halv sex på morgonen. Det var ingenting annat att göra än att vänta.

Därmed skulle vi alla missa vårt Moskva-flyg till Stockholm och kanske tvingas övernatta på Sjeremetjevo flygfält där det var 12 minusgrader. Den psykologiskt så oerhört viktiga hemresan hade skitit sig fullständigt.

Där var svenskar som skulle till Linköping, till Malmö, till Göteborg och till Norrland och Värmland. Alla satt vi nu på samma pottkant, utschasade, utsvulna, mer eller mindre slutkörda och levande på sparlåga på de sista reserverna. Och det är inte roligt att sitta och vänta på ett flygfält klockan 2 på natten utan att veta om ens flyg skall gå klockan 4, 5 eller 6, varför man heller inte vågar somna. Det var bara att konstatera att den sista och tröttaste resenatten skulle bli helt sömnlös.

Klockan 5 var alla vrak och satt i de obekväma och otympligaste tänkbara ställningar och sov. Då kom en man och väckte oss och annonserade att vi skulle till en annan *Gate*. Alla var maximalt griniga. Vi måste flytta till andra änden av New Delhi Airport och där sitta och vänta medan televisionerna runt omkring oss hjärntvättade oss med videos från Bollywood, glittrande fånerier med de löjligaste och fulaste tänkbara danser, ansträngt lyckliga och leende, med exakt samma ensamma kvinnliga och manliga röst som sjunger alla indiska schlagere, hur erbarmligt och pekoralt som helst, som om Indira Gandhi Airport såg det som en absolut plikt att uppmuntra alla ihjälstrapatsade passagerare till att hålla skenet uppe och vara glada, det omöjligaste av allt, medan det hela ackompanjerades av turisternas krampaktiga Himalayahosta: där någon hostade så att det lät som om han/hon hostade upp och ut sina lungor visste man, att den personen hade varit i Indien.

Jag kom att tänka på min vän tysken, som sammanfattade sina intryck av sin resa i Indien med att, "*det är ett tungt arbete att resa i Indien*". Han hade förbryllats av det totala slarvet överallt, högspänningsledningar och transformatorer utan isolering, hur mer än hälften av allting i Indien var fusk och plagiat och 90% provisoriskt, och hur nästan ingen hindu i Indien egentligen brydde sig om situationen. Jag kom att tänka på min vän turisten från Sri Lanka, en karikatyr av en turist, som råkat ut för allt vad en västerlänning brukar råka ut för i Indien: bedrägerier och lurendrejare, magsjukdomar och dysenterier, fastän han tagit med sig arsenaler av mediciner och goda råd från Sri Lanka.

Vi landade i Moskva klockan 10 när jag skulle ha nått fram till Stockholm. Det ryska vinterlandskapet var surrealistiskt överkligt efter Delhi med tunga vintriga

dimmor genom vilka fabriksskorstenar stack upp och spydde ut vinterrök. Det var som att komma hem till H.C.Andersens "Snödrottningen", vilken ryska tecknade klassiska dramatiska film från 50-talet hade visats i nepalesisk TV när jag var hos Shekhar. I denna frostbitna tundravärld landade vi för att få veta våra öden och vår okända destination.

Vi gavs nummerlappar i receptionen och ombads vänta. Klockan 1 skulle vi få besked. Jag hann slaska i mig en Moskvalunch med slaskig soppa, några torra skivor bröd och minimaliserade grönsaker innan klockan blev 1. Vid receptionen väntade alla svenskar. Vi stod där och väntade till klockan 2. Halv 3 fick vi besked och forslades i samlad flock till ett miniflyg till Helsingfors. Därifrån skulle vi fraktas vidare med Finnairflygplan med destination Madrid via Stockholm.

Sikten var helt klar över hela Ryssland, så att man kunde se Ladogas södra stränder och därefter hela Sankt Petersburg i sin totala omfattning. Vi flög ut över Finska Viken över Kronstadt och över Narva och böjde sedan av norrut in över Hogland och kom snart in över Pellingearkipelagen. Sandö framträdde snart i övertydlighet och därefter Lillpernaviken med hela arkipelagen omkring Sarvsalö. Där stannade flygplanet ett slag och cirklade medan det närmade sig jorden för att fara in över Borgå och ner mot Vanda. Efter landningen hade vi precis 15 minuter på oss att checka in på Madridplanet till Stockholm.

I Stockholm, efter en resa på exakt tre dygn sedan uppbrottet från Kathmandu, möttes man av ruskväder med regn och begynnande julhysteri med redan reklamnissar i tomteluvor utanför köpcentrum. Det var nästan värre än Indien.

Vädret hade utan tvekan varit den svåraste faktorn under hela resan. Luften hade varit överfuktig redan i Dharamsala, i Joshimath hade fukten och dimman tagit överhanden, sedan hade alla västerlänningar på hela resan drabbats därav och blivit sjuka och mer eller mindre lungsjuka, (även mina elva svenska klämkläcka medpassagerare från Delhi hade fått samma hosta i det ökentorra och varma Rajasthan,) och i Darjeeling-Sikkim hade den fuktiga råheten nått orimliga proportioner.

Allt beror av den hemska växthuseffekten. Luften i Indien var överallt mättad med sot- och mineralstoffpartiklar som håller nere molnen och hindrar luften från att klarna. Glaciärerna i Himalaya smälter med härresande hastighet, Gangotri med 18 meter om året och Pindariglaciären med 130 meter om året. Gangotri är Ganges källa, och om den glaciären smälter bort kan Ganges torka ut. Man räknar med att de flesta glaciärer i Indien skall vara bortsmultna vid år 2035.

Även monsuncyklerna har rubbats. Redan 1997 poängterade Steve för mig i Kumaon att man under de senaste två åren inte längre kunnat lita på vädret. Samtidigt tilltar de stora naturkatastroferna och översvämningarna. Under 60-talet förekom det 16 större klimatrelaterade katastrofer i världen. Under 90-talet var det uppe i 70.

Ett land som Indien med sina tusen miljoner fattiga människor är särskilt sårbart för klimatförändringar. Om floder torkar ut måste det bli hungersnöd och vattenbrist intill nationalkatastrofala omfattningar. Samtidigt möts man i internationella konferenser som i Kyoto 1997 och diskuterar problemen och kommer överens om 5-procentiga begränsningar av växthusgaser medan vad som behövs och krävs är 90%, de 90% som USA, Europa, Japan, Australien och Canada släpper ut medan dessa länder minst berörs av naturkatastroferna, som till 90% drabbar sådana oskyldiga länder som Indien.

När jag kom hem läste jag om fiaskot i Haag. Åter har problemen diskuterats men ingenting gjorts.

Det var inte bara jag som behövde hårda bandage efter denna resa, och inte bara hela Indien, utan fastmer hela världen.

Slut.

Världens ledande skurkstaters brott mot mänskligheten

Beteckningen 'skurkstat' är uppfunnen av USA för att därmed stämpla för USA misshagliga nationer, exempelvis sådana diktaturer som styrs av sådana banditer som Saddam Hussein, överste Khadaffi, Lukasjenko i Vitryssland, Robert Mugabe i Sydrhodesia, Fidel Castro, militärjuntan i Burma, Sudans islamfundamentalistiska militärjunta, Nordkoreas familjediktatur och andra skräckslagna paranoiker, som alla förvisso förtjänar betecknas som skurketablissemang men som dock i jämförelse med nedanstående brott mot mänskligheten ter sig ganska obetydliga.

I augusti fällde USA två atombomber mot civilbefolkningar i tätorterna Hiroshima och Nagasaki med i runt tal 300,000 offer på några sekunder, flerparten invalidiserade och obotligt sjuka för livet. Visserligen låg USA i krig med Japan, men Japan hade ingen chans och hade faktiskt redan bett om fred. Allt tyder på att USA fällde dessa bomber enbart för att hinna prova deras användbarhet i krig innan kriget tog slut. Det är de två enda gångerna någonsin som kärnvapen har använts i krig. Andra världskriget hade tagit slut ändå, det var bara en fråga om dagar, och det var bara civila som strök med.

1949 etablerade sig en totalitär kommunistregim i Peking, som året därefter inledde Koreakriget i avsikt att sprida kommunistdiktatur över världen. FN och USA försvarade Sydkorea med sådan framgång, att dess militärledare general Douglas MacArthur ville fortsätta mot Peking för att avlägsna roten till det onda, precis liksom general Patton tidigare velat omintetgöra järnridåns och det kalla krigets uppkomst med att fortsätta från Tyskland in i Östeuropa. Detta förbjöds han att göra av USA som fråntog honom befälet, liksom det nu även saboterade general MacArthurs initiativ. Därför fick vi ett kallt världskrig under 44 år och har vi en totalitär kommunistregim i Peking ännu idag.

1962 proklamerade president Kennedy Vietnamkriget, som innebar systematisk förstörelse genom utbombning och biologisk krigföring över hela Sydvietnam, som förstördes mycket grundligare än Nordvietnam under 12 år framåt. Efter tio år spilldes kriget över i Kambodja, som dittills fått leva i fred, genom president Nixons initiativ. Detta ledde i sin tur till de röda khmerernas reaktion, som med tiden innebar Pol Pots skräckregim med 1,5 miljoner systematiskt mördade civila offer.

1971 beslöt USA att överge Taiwans lagliga kinesiska stat för att i stället börja omhulda Kommunistkina. Därmed övergav USA även Tibet och Öst-Turkestan, vars frihetsrörelser de tidigare understött ända sedan 50-talet. Därmed gavs Kina fria händer att på allvar börja ta i tu med likviderandet av Tibets och Öst-Turkestans egentliga befolkningar. USA tog detta steg mitt under kulturrevolutionen, när rödgardisterna härjade som vildast över hela Kina mot allt som luktade civiliserat, och de skulle få härja fem år till men nu med USA:s generösa godkännande.

1973 hjälpte USA till med att störta en demokratiskt vald president i Chile för att i stället backa upp en militärjunta, som fick härja fritt i Chile under 17 år med ständiga godtyckliga avrättningar, vars offer vanligen försvann spårlöst.

1974 hjälpte USA Indonesien att ockupera Östtimor när det blev fritt från Portugal. Följden blev ett 25 år långt förtryck av Östtimor med ungefär 600,000 civila offer. Hur många som föll offer för Indonesiens militärdiktatur under Suharto, som också backades upp av USA 1965 och varade till helt nyligen, kommer vi troligen aldrig att få veta, men det handlar troligen om miljoner.

Hur många militärdiktaturer i Latinamerika som backades upp av USA med framför allt generösa vapenleveranser vet vi inte exakt, men det var troligen de flesta och åtminstone inte bara i Nicaragua. Offren för alla dessa militärdiktaturer är också ett okänt miljonmörkertal.

När Turkiet drog i gång sitt militära utrotningskrig mot kurderna under 90-talet var det USA som stod bakom och försåg Turkiet med obegränsade vapenresurser, då

ju Turkiet var med i Nato och strategiskt viktigt med gränser både mot Ryssland, de bråkiga länderna i Kaukasus, Iran, Irak och Syrien. Utan tvekan var därmed USA behjälpligt i folkmordet på kurderna inte bara i Turkiet utan även i Irak, där Saddam Hussein backades upp och försågs med vapen av USA ända fram till 1990.

Dessa var bara några exempel ur listan. Låt oss övergå till den andra ledande skurkstaten.

Kinas härjningar i Tibet är väl dokumenterade. Inte bara har 1,2 miljoner tibetaner (en femtedel av alla) fått stryka med genom Kinas ockupation sedan 1950, utan helt meningslöst förstörde Kina också samtliga (mer än 6000) utom 13 av Tibets kloster, som mest fungerade som skolor och universitet. Kinas härjningar har varit lika omfattande i Öst-Turkestan, där befolkningen är turkisk-muslimsk och ännu mindre besläktad med kineserna än vad tibetanerna är. Under Maos tid 1949-76 uppskattar man hans offer till 43 miljoner människor, de flesta omkomna genom den massvält som uppkom genom hans tvångsindustrialisering, som blev den största mänskliga katastrofen i Kina genom tiderna, men tiotals miljoner mördades även genom kulturrevolutionen eller helt enkelt avrättades som misshagliga för regimen. Det kinesiska Gulag-systemet har ännu aldrig kartlagts.

Denna faktiska statistik gör USA och Kina till två av världens ledande skurkstater. Ryssland brukade vara den ledande skurkstaten, då under Stalins tid 63 miljoner ryska medborgare gick under genom det sätt på vilket hans regim fungerade, men efter Gorbatsjov och Sovjetunionens avskaffande har Ryssland åkt ner i rangordningen och kan idag egentligen bara kallas skurkstat genom det ständiga våldet i Tjetjenien. Intressant härvidlag är kritik mot Kinas förfarande med Tibet, som faktiskt anfördes av Sovjetunionen 1973:

"Tibet är en region där den stora maktchauvinismen, ett av Pekings politiska aktivitetens mest fundamentala drag, är som mest framträdande. Tibetanerna förvägrades rätten att samlas inom en allomfattande autonomi. Den administrativa uppdelningen av Tibet genomfördes så att mindre än hälften av tibetanerna hamnade inom den tibetanska autonomin, medan de övriga hamnade i nio olika autonoma distrikt och två kinesiska provinser. För att nå sina mål började Maoistmyndigheterna att överflytta etniska kineser till Tibet och införa det kinesiska sättet att leva. De kineser som flyttade till Tibet privilegierades och fick de bästa jordarna att förfoga över. När skäliga protester tog form av ett tibetanskt uppror mot detta 1959 satte Peking in pansar och arméer som krossade de få och dåligt beväpnade rebellerna. Åttio tusen rebeller (tibetaner) dödades. Genom sådana metoder tillvällade sig Kina ett territorium sju gånger större än Frankrike och upprätthöll Kina sedan sin position där med våld. Även den ekonomiska politiken i Tibet ignorerar fullständigt dess befolknings behov. Peking-myndigheterna begränsade sina aktiviteter till militära byggnadsverk och installationer medan ingenting gjordes för att utveckla landet ekonomiskt."

Så sade Radio Moskva 10 april 1973.

Tyskland, som var världens ledande skurkstat fram till 1945, har sedan dess inte längre varit någon skurkstat och kommer under 1900-talet statistiskt knappast högre upp på listan än till tredje plats efter Ryssland och Kina.

Säga vad man vill om det Brittiska Imperiet, men någon skurkstat lyckades det aldrig bli. Då kom Frankrike mycket närmare den kategorin genom främst Napoleon, även Tsarryssland närmade sig skurkstat-statusen genom sina pogromer och förtryck av framför allt Polen, medan det tyska kejsardömet kom ännu längre efter: Bismarcks krig mot Danmark, Österrike och Frankrike endast satte in Tyskland på kurs åt det hållet. Österrike-Ungern kom nästan lika långt från skurkstatsstandarden som Storbritannien.

Italien kom i riskzonen endast under Mussolini. Däremot var det gamla Spanien definitivt en skurkstat genom sin legaliserade inkquisition och dess förföljelser samt

genom dess systematiska utrotningar av indianbefolkningarna i Amerika. Den politiken fullföljdes sedermera av USA.

Dock kommer rent statistiskt USA först på fjärde plats i 1900-talets skurkstatsmaffia efter Kina, Ryssland och Tyskland.

Göteborg 26.9.2002.